

Ο Νίτσε και ο Ιωάννης της Κλίμακος

Της Νένας Κοκκινάκη

Ελένη Λαδιά: «Φρειδερίκος και Ιωάννης». Εκδόσεις Βιβλιοπωλείον της Εστία, 2003, σελ. 85.

Ο «Φρειδερίκος και Ιωάννης» της Ελένης Λαδιά είναι μια έντεχνη φιλοσοφική αφήγηση που περιπλανιέται σε κείμενα του Νίτσε και του Ιωάννη της Κλίμακος, αναζητώντας τον καθρέπτη των αντιλήψεων της συγγραφέως για τον κόσμο και τη ζωή. Παρόμοιες περιπλανήσεις έχουν επιχειρήσει οι κατά καιρούς σοβαροί αναγνώστες της φιλοσοφικής σκέψης, με στόχο όχι μόνο να υποδείξουν δυνατούς τρόπους για να ερμηνεύσουν τις μεταφορές και τα κρυμμένα σύμβολα των φιλοσοφικών έργων, αλλά και να εμπνευστούν από τις νοηματικές συλλήψεις τους.

Επιδιώκοντας την πνευματική αυτονομία αλλά και τον προσδιορισμό ενός νοήματος και σκοπού για τη ζωή, η συγγραφέας υποχωρεί ενστικτωδώς στην επιθυμία της φυγής από την οικογένεια και τους λιγοστούς φίλους και νοικιάζει δύο μικρές κάμαρες σε ερημική περιοχή. Μια δεκαετία μοναξιάς (εποχή της απώλειας) γίνεται ασυνείδητα η άμυνά της απέναντι σε έναν κόσμο που επιμένει να κρύβει το βαθύτερό του νόημα. Παλεύοντας απέναντι στον φόβο και στη σιωπή που βούιζε στα αυτιά της σαν ρυθμικός θόρυβος η συγγραφέας συναντιέται με το πνεύμα ενός δασκάλου που από χρόνια προετοιμαζόταν να δεχτεί έναν φίλο, του οποίου το έργο «Τάδε έφη Ζαρατούστρα» (η ίδια δεν το είχε διαβάσει ποτέ) πήρε τυχαία μαζί της στην απομόνωση που επέλεξε. Η ιδέα της βούλησης για δύναμη, όπως και εκείνη του υπερανθρώπου, που συνδέεται με την αντίληψη της αιώνιας επιστροφής, κεντρικά σχήματα του συγκεκριμένου έργου του Φρειδερίκου Νίτσε λειτουργούν συγκινησιακά.

Ο λόγος του Νίτσε, ευαγγέλιο αιρετικό και παράλληλα λόγος αφοριστικός και προτρεπτικός («οφείλεις να ζεις και να εξουσιάζεις τη ζωή σου και να της εύχεσαι αιώνα επανάληψη») γίνεται αφορμή ανίχνευσης της πνευματικής προϊστορίας του, του υλικού που τον εξέθρεψε. Οι μέρες της μοναξιάς μεταβάλλονται σε μέρες δύναμης, οι νοητικές συλλήψεις της προσωκρατικής σκέψης μοιάζουν απαρασάλευτες. Η καλλίστη αρμονία των αντιθέτων και η ανάγκη του θεωρητικού οπλισμού γεμίζουν τις άδειες κάμαρες με βιβλία που ενισχύουν την πεποίθηση ότι τα πάντα αρχίζουν και τελειώνουν στον εαυτό τους. Το εγώ δυναμωμένο παύει να μεγεθύνει τους ανθρώπους στα σχέδια και στα όνειρα, ενώ η διάνοια βλέπει πια τη ροή των γεγονότων, αρνούμενη την ιδέα αιτίας και αποτελέσματος.

Η συγγραφέας επιστρέφει στη δίνη των ανθρώπινων σχέσεων αποφασισμένη να δικαιώσει την ύπαρξή της, αφού σαν άνθρωπος χρειάζεται έναν μάρτυρα και ένα μαρτύριο. Από τη συναναστροφή της με το νιτσεικό πνεύμα έχει κρατήσει την ομορφιά της αχρονικότητας, όπου όλα είναι απροσδιόριστα. Φεύγοντας υπό την επωδό του τραγουδιού των «Επτά σφραγίδων» («ποτέ ακόμη δεν ευρήκα τη γυναίκα που θα μου γεννήσει παιδιά, παρά μόνο τούτη τη γυναίκα που αγαπώ – γιατί σ' αγαπώ, ω αιωνιότητα») διαπιστώνει ότι τη συνοδεύει η λαμπερή μνήμη της ευφορίας

αυτής της συναναστροφής. Η προσαρμογή της στον κόσμο δεν είναι εύκολη, αφού τα πάθη είναι συνήθως «φιλεπίστροφα», αρέσκονται να επιστρέφουν σε όσους ξαναγυρίζουν στον κόσμο. Την αιχμηρή αυτή αλήθεια διαβάσει στην αφοριστική σκέψη του Ιωάννη Σιναΐτη, του οποίου το βιβλίο «Η Κλίμαξ» γίνεται η καινούρια της αποκάλυψη. Στη νέα πνευματική περιπλάνηση στον θεολογικό πλέον χώρο η συγγραφέας ζει παραλλήλως την αιώνια και την εφήμερη ζωή, από τη μια είναι ασκήτρια, από την άλλη κοσμική, έλκεται και συγχρόνως απωθείται από τη σκέψη του Ιωάννη της Κλίμακος, του πνευματικού οδηγού των ασκητών.

Οι φωνές των δύο διανοητών συμπλέκονται στη συνείδησή της. Από τη μια ο Ιωάννης την προτρέπει να μη συγκινηθεί από τις φωνές των δικών της, που τώρα πια την κυκλώνουν σαν μέλισσες, από την άλλη ο Φρειδερίκος με την αριστοκρατική του μοναξιά, που ως πνεύμα εμφανίζεται στην Κλίμακα του Ιωάννη με τη λέξη ακηδία, που δεν είναι παρά ο δαίμονας του μοναχού. Η επιστροφή της στην Κλίμακα γίνεται εν γνώσει της πως σε καμιά βαθμίδα δεν θα ανέβαινε πραγματικά κι αυτό γιατί η Κλίμαξ οδηγεί στον Θεό, που η συγγραφέας να πιστέψει. Τα ουράνια ωστόσο θεωρήματα γοητεύουν τον νου, δροσίζουν την ακοή της και ας παραμένει φιλύποπη, ένα πλάσμα αντιφατικό και σαν τέτοιο αδιάφορο, έχοντας πάντα την αίσθηση της εξορίας και του εφήμερου. Η συγγραφική της ιδιότητα την αποτρέπει από κάποιον γέροντα, γέροντάς της είναι ο κάθε άνθρωπος που θα τύχει να διαβάσει το γραπτό της αυτό, αποτέλεσμα μιας ρευστής διάθεσης.

Ο αναγνώστης όμως αυτού του γραπτού βγαίνει σίγουρα κερδισμένος, ακολουθώντας με τη συγγραφέα δύο αντίθετες πορείες που οδηγούν στο ίδιο αποτέλεσμα, τις αντίθετες όψεις του ίδιου πράγματος, τον πόλεμο της σάρκας απέναντι στην αγάπη του σώματος, την αλαζονική έπαρση απέναντι στην υπακοή. Εγκολπώνεται η αμφιβολία της, την απορία του ανθρώπου που δεν δίνεται σε καμιά ιδεολογία, ακόμη και όταν νοιώθει πως είναι ανάπηρος, όπως άλλωστε και η ίδια η ανθρωπότητα.